

**ПАПА В
ХОЛОКОСТА**
Виж Набедения

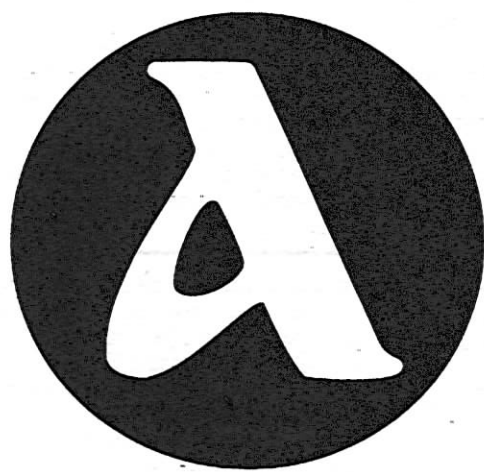
**КГБ В
ЦЪРКВИТЕ**
Виж Весту

**БРАТ
ЙОХАННЕС**
Виж Позиции

ДНЕВНИК

СЕПТЕМВРИ 1999

Септември ни въведе в нова роля, която не бяхме изпълнявали досега: бяхме причислени към официалните изповедници в най-големия храм на християнската църква - Ватиканската базилика Свети Петър. Тази служба от 1773 г. е поверена на францисканите - крило конвентуалци (които ръководят също Богословския факултет „Серафикум“). Поехме това задължение в отговор на титуляра на отдела за изповеди на английски език, който още през пролетта ни беше помолил да го заместим за две седмици през септември. Освен че трябваше да вземем временно местожителство (Продължава на 4 стр.)

ИЗДАНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ЦЪРКОВЕН АРХИВ В РИМ

АБАГАР 1

КАТОЛИЧЕСКИ ВЕСТНИК

Година VIII Брой 11 (94) ноември 1999 г.

2 ст.

Папа В холокоста

НАБЕДЕНИЯТ ПАПА

**Пий XII
(1939-1958)**

В течение на четири месеца между 1998 и 1999 се навършиха, смъртно забелязани и слабо отбелязани, два юбилея от битието на един от най-влиятелните папи от както институцията съществува.

Възкачил се на папския престол преди 60 години (2 март 1939), папа Пий XII (бившият кардинал Евгений Пачелли, понякога наричан просто *папа Пачелли*) се помина двадесет години по-късно на 9 октомври 1958 г. Трети юбилей щеше да бъде стогодишнината от ръкополагането му за свещеник през 1899 г.

Той бе един от най-дълготрайните приемници на първоапостола Петър, останал на върха на църковната йерархия 19 години и 7 месеца, срещу средно 8 години на изредилите се дотогава на св. Петровия престол 264 папи, а и 37 нелегитимни антипапи (един от тези също живял доста дълго на папския престол: папа Бенедикт XII от 1394 до 1423). През този век той отстъпва само на настоящия свой четвърти приемник, достигнал до 21 годишна папска възраст на 16 октомври.

Пий XII кормува църквата през един от най-тежките периоди от историята ѝ - времето на Втората световна война и на най-ожесточената фаза на студентата война. Общопризнат е, и лесно доказуем, успехът на неговия понтификат, оставил забележителни следи в много отрасли на църковния живот, както и в редица важни моменти от живота на световното общество. От една страна, вероуचितелната му дейност, изразена чрез паметните енциклики по натежали верски въпроси: *Mystici corporis Christi* за естеството на църквата, *Divino afflante Spiritu* за Священото писание, *Mediator Dei* за литургичното обновление, и други, (те са най-често цитираните църковни документи в производството на Втория ватикански събор, с изключение на Священото писание и на съчиненията на Тома Аквински), а от друга, все по-

Папа Пий XII (1939-1958), набеденият папа: по него се водят два процеса същевременно - исторически, за ролята му през Втората световна война (от 1963), и канонически, за мястото му сред сонма на светиите (от 1965).

забележителното участие на църквата във водещите световни събития: Ватиканът става важен играч на световната сцена, изрично желан съюзник или поне съдник в световни спорове. Хорови бяха признанията за поведението му по време на войната - похвалите се изсипаха особено по случай кончината му през 1958 г. Идваха от хора далеч от ареала на църквата, от другоящи и безверци, от хора на науката, политиката, изкуството...

НА СЪДЕБНАТА СКАМЕЙКА

След това обаче, като че ли по поръка, през 1963 г., в световен мащаб, става обрат в отношението към него. От една страна неговата личност започна да се противопоставя на тази на папа Йоан XXIII, свикал Втория ватикански събор с широкообхватна обновителна програма, като че ли предшественикът му пречел на това. От друга, съветският блок разби-

раше, че най-якият праг срещу разливането на болшевишката система на Запад беше защитната стена от идеи и канони, изградена от покойния папа. Повод за промяната се яви една драма, написана от никому неизвестния немски драматург Ролф Хохут (Hochhuth), *Наместник Христос* (Vicarius Christi), както се титулуват папите. В драмата се излага тезата, че през 1944 г. поставен пред избора да спаси група римски евреи от разстрел или да си запази спокойствието и добрите връзки с германските окупатори, този папа предпочел да не направи нищо, да мълчи. Оттогава се забравиха всякакви негови заслуги, инициативи, усилия на различните фронтове за да се внесе малко хуманност във военните действия на враждуващите страни, за да се съсредоточи вниманието на общественото мнение и историческата преценка на специалистите изключително върху един единствен епизод, по който нито имаше никакво доказателство за (не)участ-

ието на папата, нито му се приписваше никаква специфична вина, а само се поставяше въпроса, защо не направил онова нещо, което авторът с двадесетгодишно закъснение помислил, че би трябвало да се направи, пък каквото щяло, да станело...

Не стига това, а тези дни на шумя книга, преди още да е излязла, на английския автор Джон Корнуел, *Хитлеровият папа: Тайната история на Пий XII* (John Cornwell, *Hitler's Pope - The Secret History of Pius XII*). Авторът я представя с предвадителни цитати от цели глави в октомврийския брой на модното списание *Vanity Fair*, както и чрез авторецензия в авторитетния лондонски вестник *Times*. Твърди, че като се ровел във ватиканските тайни архиви попаднал на доказателство, как покойният папа от ранни години бил отявлан антисемит и как по-късно станал спонсор на хитлеризма.

(Продължава на 2 стр.)

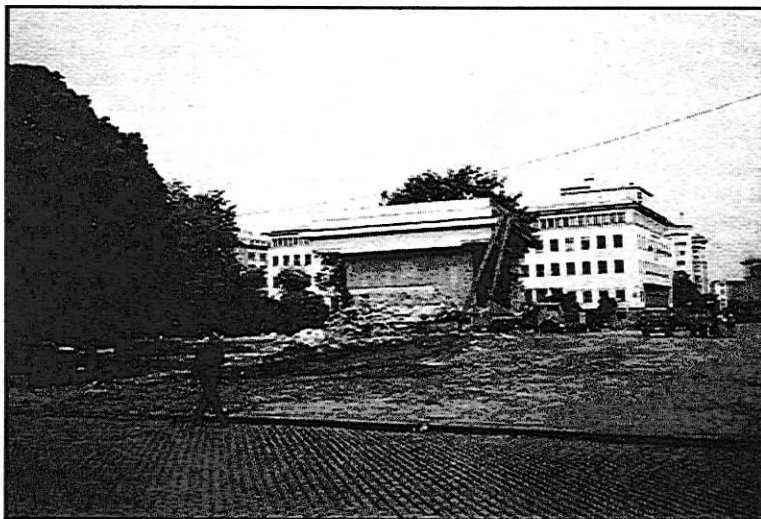
Laudetur Jesus Christus

50 ГОДИНИ БЪЛГАРСКИ ОТ ВАТИКАНА (1949-1999)

Българският език звучи трайно по вълните на Радио Ватикан от 21 ноември 1949 г. Появил се в ефира преди половин век с едно скромно четвъртчасово предаване на покойния отец професор Йосиф Гагов, българският глас не секна през съдбоносните години на студентата война и на промените, последвали рухването на Берлинската стена (1989), в които живеем новия сезон от историята на човечеството. В течение на годините, без да променя основното си послание за вяра, живот и спасение, гласът идващ от Ватикана при различни интонации и достигна до различни хора, разнасяйки най-вече надежда сред слушателите - както ни обвиняваше комунистически анализатор през 1984 г. (Бончо Асенов, Под булото на религията, стр. 88-89). А това не е малка заслуга през едно време на обезверение. За превратностите и етапите в развитието на българската емисия през този откъс от историята на Ватикана, а и на България, нашият вестник представи предварителен опис миналата година (Виж в. Абагар бр. 7, 1999).

Изразихме преценки и изказахме пожелания, водени от

специалното отношение, което ни свързва с ватиканската емисия: през половината от нейното съществуване бяхме натоварени с отговорността за предаванията, като главен редактор на отличния български екип (1966-1991) и като мотивиран сътрудник още от стартирането на българската програма през 1949 г., както и след края на мандата ни през 1991 г., когато все още доставяме материали за емисиите, а понякога предоставяме и гласа си. Повечето от читателите са били вероятно също наши слушатели през онези години, когато слушателската маса се изчисляваше (по данни на Радио Свободна Европа в Area Audience and Opinion Research - November 1988) до 400 000 души пълнолетни българи (при едно възрастно католическо население от 40 000 души), а виртуалните потребители на внушеното по ефира вероятно се равняваха с нацията - вътре и извън държавните граници (Западна Европа, Македония, Банат). Обичаме да си мислим, че омази духовна общност все още съществува и продължава да настройва уреди и мисли на жизнените струи, идващи от Ватикана.

Лятна гледка в столицата.

НАДЕЖДА ЗА ЕВРОПА

Вторият синод на европейските католически епископи, приключил на 23 октомври в Рим, разпрати апел до всички граждани на този континент с послание за надежда. Старците, след дълги дебати по висящите проблеми на континента, са стигнали до заключението, че въпреки всичко в съдбата на Европа се откроява светло бъдеще. Поводите за това упова-

ние са изброени в декларацията, разпространена в навечерието на разпускането на епископското събрание, изготвена от комисия начело с архиепископа на град Генуа, кардинал Диониджи Теттаманци, който я представи за пресата на 22 октомври. Те са от богословски, исторически и актуален характер. Вярата ни учи, че Христос е покорил

превратностите на човешката история и с това представя гаранция за нашата победа като църква и като отделни лица: няма да останем жертва на злото - ще възкръснем. Доказва силата на християнската църква мъчениците и изповедниците, които през този век се изправиха пред едни от най-зловещите врагове на божественото в историята на човечеството. Сианни послания за светло европейско бъдеще идват от редица ситуации, наложени

се в ежедневието на Стария континент след падането на Берлинската стена, като жаждата за вяра и стремежа към християнските корени на обединена Европа, отворена широко и към източните си предели.

Синодалните отци не крият предизвикателствата, които все още заплашват пътя на християните в Европа, но считат, че те ще могат да бъдат разрешени в полза на единението, ако постоянствуваме и

сме готови да жертваме части от еготиичните си предпочитания. На този документ, както и обстановката, в която той се появява, ще бъде посветен следващ брой на вестника. Надяваме се дотогава обществеността да получи въведение в тематиката на синода от председателя на БКЦ, присъствал на дебатите в съборната зала - председателят на католическата епископска конференция в България, епископ Христо Проиков.

(Продължава от 1 стр.)

ОБВИНИТЕЛЯТ

След като си набавихме предварителен екземпляр от книгата, заедно с други сериозни истории от визириания период, достигнахме до заключението, че пред нас се разгъва още една книга, която може да бъде всичко друго, но не и история. Полицейски роман, може би: авторът е кръвен брат на известния майстор в този жанр John Le Carré. Същият преди десетина години беше съчинил подобна книга на ватиканска тема със заглавие *Kato крадец през нощта* (*A Thief in the Night*), посветена на неочакваната смърт на краткотрайния папа Йоан Павел I на 29 септември 1978 г., само 33 дни след избирането му на папския трон. Слава Богу, тогава той не достигна до заключението на своя сънародник Давид Ялоп, че този папа бил просто убит (*David Yallop, In God's Name*), а че ватиканската администрация престъпно пренебрегнала здравославните му нужди.

Авторът се представя като „католик“ - бил даже в духовна семинария, без да обяснява обаче, както сам признаваше преди десетина години, че от двадесет (на днешна дата - тридесет) години не практикува религията си, а че и като млад семинарист се старал да съблазнява и да отклонява другарите си от подегия път... Като оставим на страна самохвалствата му, как се докопал и как се ровил във ватиканските тайни архиви (също така се превъзвисял някои български историци, приписвайки си, освен исторически, също големи политически и шпионски заслуги, когато е знайно, че ватиканските архиви са отворени свободно за всички до папските отпреди 1922 г. - останалите се консултират само със специално разрешение, понеже се предполага, че съдържат деликатна информация за живи хора), ще изтъкнем, че всичкият материал, касаещ отношенията на Ватикана към събитията от Втората световна война е вече публикуван в 11-томната поредица *Дела и документи на Светия престол касаещи Втората световна война*, (*Actes et documents du Saint-Siège relatifs à la Seconde Guerre Mondiale*), появила се между 1965 и 1981 г., дело на четиричленен международен екип от топ-историци.

УЛИКИТЕ

„Откритията“ на Корнуел се свеждат основно до две нововъведения в дебата около фигурата на папата. Първо, че в едно писмо от 18 април 1919 г. бъдещият папа, тогава нунций в Бавария, описва нападението на резиденцията му от страна на група немски комунисти (спартакисти), като набляга на фигурата на водача им - германски еврей. Аха, виждате ли какъв антисемит бил още тогава! И второ, че като подписал конкордата между Ватикана и Германия през 1933 г., когато Хитлер бил вече на власт, произнесъл

НАБЕДЕНИЯТ ПАПА

Папа Пий XII пред микрофона на Радио Ватикан се представя на света след избирането му на папския престол на 2 март 1939 г. Неговите радио-послания по време на Втората световна война бяха обнадяващ духовен контрапункт за човечеството.

смъртна присъда над политическата партия на немските католици - славния Zentrum, навремето принуждавал даже железния канцлер Ото фон Бисмарк да си седи на парцалите. Не държи обаче сметка авторът, че когато стартират преговорите, партията вече се е саморазпуснала и е в коалиция с национал-социалистите: водачът на германската делегация за преговорите е сам председател в оставка на тази партия Франц фон Папен. През същият период от 20-те и 30-те години Ватиканът подписва подобни споразумения с 21 различни страни, повечето с диктаторски режими. Прави неуспешен опит да сключи конкордат и с болшевиките, а този с Югославия се проваля малко преди подписването му. С нормалните, демократични държави, няма нужда от конкордата, понеже както на гражданите, така и на църквата в тях се признава достатъчно пространство за свободна дейност, с всички гаранции, признати на честните в обществото лица и институции.

На документите, специално касаещи поведението на Ватикана спрямо жертвите на войната, което е темата на четири тома от 11-те на споменатата поредица, авторът нито обръща внимание, нито признава някаква стойност. Каквото този папа правел за евреите - казва - го вършел лицемерно, тъй като бил основно антисемит. *Хитлеровият папа*, именно. Я

вземим, че спори с такава глава. И все пак има и различни от неговата глава. За тях важат фактите: contra factum non datur argumentum, рецитира по някога и нашите юристи (*срещу факта няма сила аргументът*, т.е. словесното усукване). А фактите, освен думите, наистина говорят само в полза на покойния папа.

1. ДУМИ

Словото е съществено задължение на църквата, особено на приемниците на апостолите - епископите, и най-вече на папата, който оглавява събора им. И не е безразлично да знаем, какво в същност този представител на църквата, достигнал върха на църковната йерархия, твърди за хитлеризма като идеологическа заблуда и като политическа реалност. Становищата изразени от Пачелли в продължение на четвърт век, колкото съществува конкретно националсоциализмът, бележат всички етапи от дейността му, първо като ватикански представител в Германия от 1917 до 1929, после като ватикански държавен секретар (нещо като министър-председател на ватиканската администрация) от 1929 до 1939, и накрая като папа от 1939 до 1958. Мнението му по новото явление, наложило се на политическата сцена в Германия след Първата световна война, със собствена идеология, изложена в програмната книга на Адолф Хитлер *Mein Kampf*, е недвус-

мислено още с появяването ѝ през 1925 г. Още тогава той споделя с приятели и познати от дипломатическите среди, че се задава нова проява на антихристиянски настроения и че Хитлер е като овладян от бяс и е готов да премине през трупове, за да осъществи болния си блян. По негов сигнал още през 1928 г. с дата 28 март от ватиканския вероучителен отдел излиза декрет, с който се порицава расовата омраза: *Воден от християнско милосърдие Светият престол счита за свое задължение това, да закриля Еврейския народ срещу несправедливите мерки, и както порицава всякаква омраза и всички конфликти между нациите, така осъжда специално и безрезервно омразата срещу народа, който на времето бе избран от Бога, омраза известна като антисемитизъм*.

Като държавен секретар, той контролира лично ватиканския официоз *L'Osservatore Romano*, където най-вече се дава израз на текущите становища на Светия престол по всички верски, етични и обществени въпроси. Нищо не се печата там без знанието на Ватиканския държавен секретариат. На 11 октомври 1930 г. излиза статия с твърдението, че *да принадлежиш на националсоциалистическата партия на Хитлер е неслъществено с католическата съвест*, с други думи: то е същински грях. Становището е препечатано във всички католически издания по света. То е старателно разпространено сред верните и от германските епископи като официална доктрина на католическата църква. Ефектът на това становище става явен на политическите избори през 1932 г., когато национал-социалистите печелят най-малко гласове в католическите региони на Германия: само 15% от получените гласове идват от техните територии, въпреки че те представляват 40% от германското население.

Именно за да бъде обуздан международно, още преди да се е затвърдил във властта, през 1933 г. Ватиканът навлиза в преговори с германското правителство с цел да гарантира пространство за свободната дейност на църквата сред своите пасоми. Подписан е конкордат, изготвен от делегации - ватиканска, оглавена от Пачелли, и германска, оглавена от Фон Папен. По този повод Пачелли заявил пред британския посланик в Рим, че то било сякаш някой да му „държал револвер зад главата“, струвало му се, че „преговаря с дявола“. Още с подписването започнало неспазването му от страна на нацистите. Незабавно тръгнало гонение на духовници и активни католици, спрени били 200 католически издания, разтурват се католически организации - на 30 юни 1934 г. е убит лидерът на движението Като-

лическа акция, Ерик Клауснер.

На паметния поклоннически поход до светилището Лурд във Франция през 1935 г. пред събраните повече от 325 000 богомолци ватиканският специален пратеник държавният секретар Пачелли заявява: *Църквата няма никога да се примири с нацистите докато те постоанстват в расовата философия*. Следват атаките на Радио Ватикан през следващите месеци, когато недвусмислено се порицават расистките закони.

Тогава също папа Пий XI натоварва своя държавен секретар Пачелли, като най-компетентен по въпроса, да изготви чернова за подходящо папско доктринално изказване по отношение на национал-социализма. Ражда се така папската енциклика, известна с немското си заглавие *Mit brennender Sorge* („С горяща загриженост“ - Пачелли много държал на термина „горяща“, и не позволил да бъде замесен с по-шаблонното „С голяма загриженост“, както предлагали някои от сътрудниците му). Стрелите на Ватикана са насочени срещу расизма и идолопоклонничеството пред държавата - това важи също и за фашистката идеология на Бенито Мусолини, който вече започва да се движи в тандем с Хитлер.

Следващата година Хитлер гостува на Мусолини във Вечния град. Ватиканът се затваря пред нежелания гост. Папата изрично протестира с думите: *Когато хора вътре в стениите на Вечния град се прекланят пред един „кръст“ (свастика), който не е Христовият, това е възвръщане към стария антиклерикализъм* (на домакина му Мусолини, бивш социалист и антиклерикален журналист).

На 9 януари 1939 г. ватиканският държавен секретар разпраща послание до всички архиепископи (примаси) на поместните католически църкви по света с нареждане да склонят правителствата на отделните страни да дават убежище на евреите, прокудени от родните им места в страните от Оста. Следващия ден пише на североамериканските кардинали да се застъпят пред властите за приемането на учени и професори от еврейски произход, загубили постове си в същите страни.

Щом е избран на папския престол, отправя апел до спорещите европейски страни да се съберат на кръгла маса във Ватикана за изглаждане на разногласията си.

На 20 октомври същата година, когато войната е вече започнала от два месеца, издава първата си папска енциклика *Summi Pontificatus* (На върха на йерархията), в която между другото пледира за равенството на човешкия род, където няма разлика между езичници и евреи. Нацистите беснеят, докато съюзниците ликоват: французи със самолети изсипват над Германия 70 000 екземпляра с текста на енциликата, а в *New York Times* на 28 октомври ти-

тулува събитията: Папата порицава диктаторите, неспазващите договорите, расизма. Настоява да бъде възстановена Полия.

През януари група германски офицери правят заговор за свалянето на Хитлер от власт. Влезли в контакт с Ватикана, получават подкрепата на папата, който обещава да предупреди британците и да ги накара да предприемат конкретни мерки за спиране на военните действия в случай успеха на акцията. Британците отговарят, че нямамо да преговарят повече с германци, тъй като било антихитлеристи.

Пак тогава папата нарежда да бъде обнародвана в Англия книгата *Преследването на католиците в Третия Райх* (565 стр.).

Когато през юни 1940 г. Франция е завладяна от хитлеристите и нова вълна от евреи прелива през границите й към свободния свят, Пий XII разпраща тайно послание до всички католически епископи в Европа, озаглавено *Opere et Caritate* („С милосърдие и на дело“), с препоръки да отворят широко сърцата си за изгнаниците. Особено мащабен е отговорът на „фашистка“ Испания: изчислено е, че не по-малко от 250 000 френски евреи се спасяват от въд Пиренеите. Значителен е също отзвукът на папската инструкция във Франция, САЩ, Белгия, Холандия. Особено безкомпромисно е становището на холандските епископи, които порицават с най-силни думи „варварското депортиране на евреи“. Обаче нацистите въвеждат военно положение в окупирания страна и депортират над 100 000 холандски евреи - сред тях е както Ани Франк, така и по-късната света мъченица Едит Щайн (Виж в. Абагар, бр. 11, 1998).

След папското радиопослание във връзка с коледните празници 1940 г., в което се плидира за прекратяване на военните действия, ватиканската радиостанция е вписана сред вражеските агенции - слушането е забранено със заплахи за арест, затвор и даже екзекуция. Обаче радиопредаванията продължават с поредица за злодеянията на Хитлер на френски и испански език.

През август 1942 г. министерството на пропагандата в Берлин разпространява брошура в десет милиона екземпляра на тема „сегашният приятел на евреите папа Пий XII“.

Папското послание по Коледа 1942 г. е качествено така от Главно управление за сигурността на Райха: *Папата отхвърля Новия европейски порядък* (начертан от националсоциализма). *Неговото слово е просто една пространна атака срещу всичко онова, което ние защитаваме. Бог, се казва в него, счита всички народи и раси достойни за еднакво уважение. Тук той явно говори за евреите и се превръща в глашатая на еврейските военни престъпници.*

Папата нарежда на своя нунций в Германия архиепископ Чезаре Орсениго да постави ребром въпроса за евреите лично пред Хитлер, обаче когато е приет в Берхтесгаден, щом подема темата, диктаторът му обръща гръб, взема някаква чаша и я хвърля на пода.

Папата продължава да говори по въпроса за евреите и през следващите години, когато Третият Райх вече залязва. Но тогава проговорват и други институции, запазили дотогава пълна тишина - като Червеният кръст, повечето християнс-

НАБЕДЕНИЕЯТ ПАПА

ки църкви и даже повечето еврейски организации - че било опасно за жертвите...

2. ДЕЛА

Думите на папата бяха придружени с конкретните дела на църковни лидери и верни, послушни на словата му, и още преди това - на собствената си съвест като християни и хора с морал.

Няма институция, при която да са се укривали, и така да са се спасявали, толкова многобройни евреи (и други преследвани, потенциални жертви на нацизма), колкото при католическата църква. Не знаем колко евреи са били спасени в следствие на цитираните досега думи на папата - и в частност, дали у хитлеристите е проговорила съвестта. Известно е обаче, че неговата намеса в редица случаи постигна успех. Така на 16 октомври 1943 г. той не успя да спре, въпреки протеста си, депортирането на 1007 римски евреи (само 8 оцеляха), обаче нацистите не посмяха повече да предприемат други арести, така 85% от римските евреи се спасиха, като голям брой от тях бяха настанени в манастири във Вечния град и в провинцията. Лично можем да свидетелстваме за спасяването на няколкостотин евреи, приютени в гр. Асизи през 1943-1944 г. - сред тях беше със семейството си и бившият пловдивски колежанин Финци (по-късно герой на историческата монография Assisi Underground („Нелегалният град Асизи“), субект на сполучлив филм през 80-те години.

Споменатите томове за дейността на Светия престол в полза на жертвите на войната изнасят десетки документи за подкрепата, оказана от Ватикана спрямо евреите. През всичкото време се поддържаха контакти с еврейските организации, както не беше ставало никога през историята - на сигналите идващи от тях Светият престол винаги отговаряше с конкретни действия пред правителствата, с които поддържаха контакти, или поне пред католическите епископи в различните страни. Връзката продължава да се поддържа и днес, именно поради признатата й ефикасност през военните години. За съжаление, както личи от публикуваните документи, най-слабо ефикасна бе акцията на Светия престол точно в Германския райх: толкова голямо беше озлоблението на властите срещу Ватикана, че практически трудно беше и да се контактува. Самият факт, че Светият престол се интересуваше за някой случай беше повод за

съмнение, ако не и доказателство за „нелоялно“ отношение. Многобройните стъпки направени след окупацията на Франция не получиха отговор. Накрая бе забранено на служителите да приемат във външното министерство папския нунций. Генералният секретар на същото (и по-късен посланик във Ватикана) Ернст фон Вайцакер реши дипломатическия проблем като се срещаше с ватиканския представител извън сградата на министерството... Така папските стъпки се декласираха в ранг „частни“, „неофициални“, сиреч можеха да остават без отговор.

През годините, когато все още можеше да се помага на евреите с изходни визи, Ватиканските служби им гарантираха такива, особено за страни като Испания и Португалия, които се считаха за приятелски както на Райха, така и на Ватикана. Когато през 1942 г. евреите не можеха повече да емигрират, а биваха систематично депортирани към лагерите, стратегията на Ватикана се промени. Първият сигнал за новия подход на нацистите дойде във Ватикана във връзка с депортирането на 80 000 словашки евреи през месец март 1942 г. Светият престол реагира незабавно с протест, съгласуван с този на еврейската организация Агудат в Швейцария. Отговорът на словашкото правителство бе, че евреите се пращали в Полша, за да работят там в хуманни условия... До края на войната, докато продължи процесът, Ватиканът не прекрати протестите си практически в цяла Европа, където се забелязваше депортиране на хора. Така през същата година протест бе отправен до правителството на Лавал във Франция. Същата година Ватиканът успя да убеди италианското правителство да не предава на германците поне намерилите убежище в Италия като бежанци евреи от други европейски страни. Когато обаче режимът на Мусолини се провали през юли 1943 г., нацистите взеха в ръцете си цялата власт и бежанците евреи не бяха повече пощадени.

Документирани са подобни ватикански акции също в Балканските страни, като Румъния, където се постигна споразумение евреите да не биват депортирани в страшните лагери в Полша, а оставаха в Румъния, където голям брой се спасиха. Известна е връзката тук между папския представител Касуло с лидерите на еврейската общност като равин Александру Сафран и Вилхелм Филдерман. За положението в България съ-

ществува тайно писмо на Анджели Ронкалли (бъдещият папа) до цар Борис III с дата 30 юни 1943 г., с което го моли да се застъпи за евреите в Солун да не бъдат депортирани. По нареждане на папата на 25 юни 1944 г. нунцийът Ротга изпраща телеграма до регента Хорти с протест срещу националната и расова дискриминация в Унгария. В края на октомври 1944 г. папският представител в Словакия получава телеграма от Ватикана (оригиналът във ватиканския архив е със саморъчни поправки нанесени лично от папата) с нареждане да склони президента Тисо (духовник), като му припомни свещеническите му задължения. Когато през пролетта на 1944 г. различни латино-американски държави, под натиска на германското правителство, започват да се колебаят да признават визи, получени от евреите в редица европейски страни, Светият престол, помолен от Съюза на Ортodoxалните Равини в САЩ и Канада, разпраща инструкции до своите представители в половин дузина страни с нареждане да се застъпят пред съответните правителства да уважават тези визи.

3. ПРИЗНАНИЯ

В книгата си *Three Popes and the Jews* от 1967 г. израелският дипломат, равинът Пинкас Лапиде, твърди, че поне 860 000 евреи дължат живота си на този папа. Стигнал до това заключение след като се ровил в архивите Яд Вашем в Йерусалим. Пише между другото: *Католическата църква спаси живота на повече евреи през войната, отколкото всички други църкви, религиозни институции и помощни организации взети заедно. Рекордът постигнат от нея се откроява ярко в сравнение на резултатите постигнати от Червения кръст и от западните демокрации... Пригласи му протестантското издание *Christian Century*: За съжаление, никаква друга важна държавническа проява на църковник, никакво друго забележително послание не се е все още появило пред този следвоенен свят от страна на някакво авторитетно тяло или ръководство. Впечатлен от папския рекорд, североамериканският народен представител Самуел Петтенгил добавя: *Аз съм далеч да бъда католик, но понякога ми се струва, че настоящият папа е най-здравият, най-мъдрият лидер на сцената днес.* Морис Еделман, председател на Англо-американската еврейска асоциация, нарочно посети папата за да му благодари за помощта, оказана на евреите, и признава, че папата „по време на войната постигна спасяването на десетки хиляди евреи“.*

Великият равин на Румъния, Александру Сафран, през 1945 г. изрично благодари на папата от името на румънските евреи, оцелели поради неговите усилия. Подобно писмо изпраща до папския представител в Истанбул Ронкалли Великият равин в Йерусалим Исак Херцог с благодарности към Светия отец.

Когато папа Пий почина на 9 октомври 1958 г., представителката на Израел в ООН Голда Меир заяви: *В течение на десетте години нацистки терор, когато нашият народ преминаваше през ужасите на мъченичеството, папата се смили над жертвите и издигна гласа си за*

да порицае гонителите. Тогава се присъедини и председателят на Световния еврейски конгрес Наум Голдман с думите: *С чувство на специална благодарност си спомняме за онова, което той направи за евреите през един особено мрачен период от историята. Настоящият Велик равин на Вечния град, Елио Тоаф, при същият случай добави: *Повече от всякой друг, ние имахме възможността да оценим неговото голямо внимание към нас, придружено с милосърдие и великодушие, показани от папата през онези ужасни години на гонение и терор, когато изглеждаше, че за нас нямаше повече надежда.* Особено хорово бе хвалебствието от страна на най-голямата еврейска общност в света - тази в Ню Йорк. Организацията им се надпреварваха в изказванията за покойния папа. Помнят се думите на представителите на Лигата срещу клеветата (Anti Defamation League), Съвета на синагогите в Америка, Съвета на равините в Америка, Американския еврейски конгрес, Борда на равините в Ню Йорк, Американския еврейски комитет, Националната конференция на християни и евреи, Националният съвет на жените еврейки. Крупна еврейска делегация пожела да присъства на погребението му в Рим в средата на октомври 1958 г.*

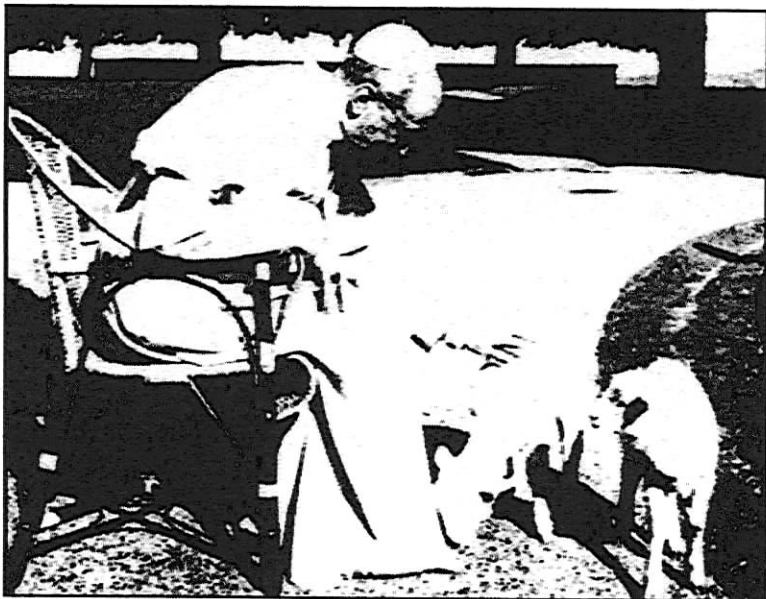
ВЪПРОСИ

При това положение, как стана така, че коренно се промениха нещата около фигурата на големия папа? Не е въпрос, че са били открити някакви документи, представящи неговата фигура в друга, неизвестна дотогава светлина. Напротив, нови доказателства завишаваха паметта му до непознати в папската история върхове. Заговори се и се направиха първите стъпки за канонизирането му (от 1965).

Остава съмнението за световен заговор срещу паметта му и всичко онова, което неговото име означава в историческия момент, в който живеем. Все по-ясно се открояват контурите на сатанински план за затриване на делото му, заедно с името му.

За негово нещастие той се появи в един исторически момент на противопоставяне в историята на църквата и на човечеството, когато в единия и в другия случай бяха взети решения и се случиха събития, донесли разрез в отношенията между хората. През 1963 г., когато настъпи обрат в оценката на историческата роля на покойния римски архиепископ, ставаше ясно, че в църквата настъпва обновление (Вторият ватикански събор, свикан от Йоан XXIII), а в световната геополитика се задава превес на Запада. Ако някой желаше да оспори или да помрачи значението на единия или другия процес, фигурата на папа Пий представляваше отличен прицел да си излесе човек гнева, ако ли не и да промени нещата... Онези тъмни сили, които виждаха в духовния му авторитет гаранция осъвременяването на църковния облик, последвало Втория ватикански събор, да не се превърне в хаотичен провал на религията, както си въобразяваха и очакваха, направо се заеха да го представят като баш-реакционер в догмата, както в политиката. Други пък, които бяха започнали да разбират, че твърдото му становище по въпроса за тоталитаризма не се ограничаваше до национал-

(Продължава на 5 стр.)

Папа Пий в лятната си резиденция край Рим (1954).

ДНЕВНИК

(Продължава от 1 стр.)

във Ватиканския град (над апартамента на оглавяващия ватиканския отдел за връзките с чуждите държави - архиепископ Жан Луи Торан), наложи ни се ежедневно присъствие в тесните стени на изповедальната средно около пет часа дневно.

Понеже е строго забранено от църковните закони, които предвиждат едни от най-тежките санкции, няма да споделяме с читателите информация за греховете на каещите се, посетили духовния трибунал за да получат опрощение от Бога и епитимия от нас. По време на паузите между грешниците общувахме със смяката на папа Климент XIII (1758-1769), погребан там наблизко в изящен мавзолей, изваян от великия Антонио Канова, с двата лъва легнали до коленете му.

Като си излизаме от храма още първия ден, някой ни тупа по рамото - не друг, а Кирил Маричков-Щурец. Със съпругата си Весела бил на поклонение във Вечния град, където баща му Кирил Стариш беше първи български посланик към Ватикана (1992-1998), а синът му Кирил-Младши следва право. За да закръглим разговора ни се наложи допълнителна среща в петък. Идваха от Гърция на път за Венеция, за да участват във филмовото биенале. Сигурно молитвата в Свети Петър му е спасила живота 40 дни по-късно, когато на 10 октомври катастрофирал край Пловдив.

В любимата ни църковна книжарница там наблизко, където се снабждаме както с литература, така и с вътрешноватиканска информация, директорът отец Джини Беллиери, най-добре осведоменият човек за всичко ватиканско във Вечния град, ни изненада с новината, че близкият ни съратник по българските дела отпреди 15 години, монс. Анджело Моттола, е бил назначен за ватикански представител в Иран - един от най-трудните дипломатически постове на Светия престол. Оставаше да го издирим и да го поздравим за признанието на досегашните му заслуги, включително и тези към българската кауза (Виж профил във в. Абагар, бр. 10, 1999).

На 4-ти ни бе поискано от Радио Ватикан едно възпоминание за непрежалимия отец Плячков, починал на 14 юли (Виж в. Абагар бр. 8, 1999). Веднага регистрирано на лентата, бе излъчено на 4 октомври - празник на неговия патрон св. Франциск Асизки (Виж подобен текст в предишния брой на този вестник). Профилът му в августовския брой е вече сензация в Италия - искат ни преводи за различни публикации.

На 8 септември бяхме свидетели на същински потоп във Ватикана. Бяхме току що приключили задължението в храма, когато на път до резиденцията ни бяхме настигнати от такъв порой, какъвто не бяхме наблюдавали през живота си. Спряхме се под един свод, а пред нас небивала гледка на същински водопад от 40 метра височина (колкото ниагарският) от уле-

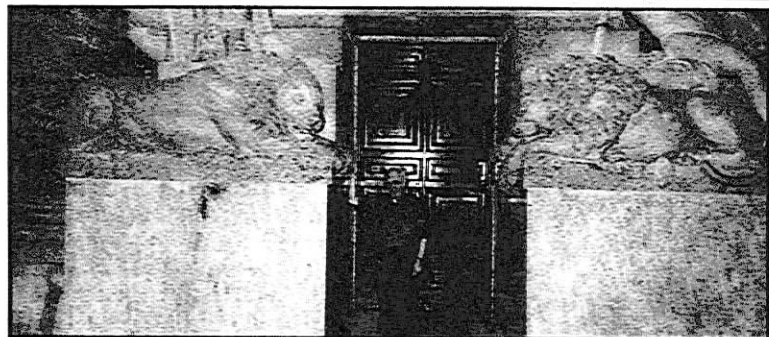
(Продължава на 5 стр.)

Брат Йоханнес - федерален президент

"Брат Йоханнес" е пражорът, с който приятелите му се обръщат към новия (от месец май) президент на Германия Йоханнес Рау. Той си го е спечелил с публичното изповядване на християнската вяра, която го е придружавала от детството. Осмият германски президент, роден през 1931 г. в семейството на протестантски пастор, от 1957 воюва в редиците на германските социал-демократи, които от миналата есен управляват Германската федерална република. От 1978 г. той оглавяваше най-голямата германска провинция Рейн-Северна Вестфалия. През 1994 г. кандидатства за поста, който сега заема, но загуби срещу кандидата на християн-демократите Роман Херцог. Президентската институция в Германия не признава големи политически права на държавния глава, обаче нацията се вслушва в гласа на върховния титуляр. Неговата сила се крие именно в словата му. Когато са на един дълбоко вярващ човек, те се превръщат в евангелско благословие.

Г-н Рау не е единственият държавник със социал-демократически убеждения, който публично изповядва християнските догми. Такъв е също, например, френският политически мъж Жак Делор, допринесъл толкова много за европейската идея, който безупречно практикува католическото си вероизповедание. Същото прави и британският премиер Тони Блер. Роден в англиканската църква, той все по-често е забелязван на католически богослужения - най-вече със семейството си, което е с католическо вероизповедание, но нерядко и самостоятелно. През летните горещини италианският политик-сепаратист Умберто Босси, известен с доста дебелашки изказвания по адрес на църквата (нарича настоящия папа поляка), решил да поправи поведението си. На 23 август завел тригодишното си дете в църквата за да го кръстели. Шефът на италианската опозиция Силвио Берлускони, въпреки голямата си заетост на много фронтове (най-богатият човек в Италия и седми в световната класация - освен политиката, ръководи 700 икономически групировки) се похвалил, че през лятото си прочел основния труд на блажени св. Августин Хипонски, *Божият град*, който даже професионални теолози не успяват да прочетат до край.

Въпросът с вероизповеданието на държавниците, въпреки че не се поставя ребром днес, не е второстепенен за управлението на страната. Човек с вяра не може да бъде без морал, а и притежава духовната сила, която му идва от молитвено общение с Бога.

След като в началото на септември изслушвахме тайните на изповедта на десетки каещи се грешници в храма Свети Петър, редовно черпехме лъвска сила от пазачите при гробницата на папа Климент XIII. Те са най-породистите във Ватикана: скулпторът Антонио Канова (1757-1822) пътувал нарочно до Неапол; за да проучи нравите им в тамошната кралска менажерия.

ПОЗИЦИИ

Игри със световните цифри

Статистиката, знае се, е важно оръжие в международните отношения. Това важи и в света на глобалната демография. Растежът на човечеството нерядко се ползва за апокалиптични сценарии, откакто през 1798 г. Томас Малтус предрича хаотичното нарастване на човечеството до пълното му самозадушаване на тясната обитаема земя. До днес не секват предложения за ограничаване на световното население до поносими за планетата размери. За целта са разработени програми и са вложени капитални немалко заинтересовани фактори, желаещи икономически и политически контрол над световното население.

Съществуват обаче и мнения, които не споделят тази картина. Даже една световна институция като ООН, свикнала да предупреждава за демографския взрив надвиснал над човечеството, в доклада си за *Положението със световното население* от 2 септември миналата година трябваше да признае, че растежът на човечеството намалява и че ще продължава да спада през следващите десетилетия. Един от най-известните европейски демографи, Пиер Шоню, член на Френската академия, просто се възбесява пред необоснованите твърдения на свои колеги. Той счита изчисленията им за шеметния растеж на човечеството за просто лъжовни. На 12 октомври няма да се роди *шестмилиардният жител на планетата*! - уверява ни авторът на бестселъра *Бялата чума*, където предполага изчезването на бялата раса, ако не си отворим на време очите: не непонисим растеж е сценарият, а не обратим залез на европейската цивилизация. С нулев растеж в повечето европейски страни и доказаното намаляване на темпа на раждаемостта в Южна Америка, Африка, включително северната й ислямска част, към 2020 г. световното население не ще бъде повече в състояние да се възпроизвежда, към 2050 започва обрат, а към 2150 ще бъдем с милиард или два по-малко. Той силно критикува статистиките за Африка - по негово мнение населението там е по-малко с поне сто милиона души. Не вярва на китайските статистики за надмилиардния праг вече постигнат там. Те са толкова лъжовни, колкото бяха и съветските (а и българските: как така от (аха) десет милиона през 80-те години, спаднахме до осем (милюс) през 90-те?). Тези разсъждения на свой ред поставят под въпрос ползата от средствата за ограничаване на раждае-

мостта, предлагани от наши и чужди демографи: противозачатъчни средства, абортни практики, евтаназия. Да не говорим за (не)етичния им характер. Въпросът днес не се състои толкова в наплива на нови жители на планетата, а в състаряването на гражданската маса в повечето страни - хора, които не са в състояние нито да раждат, нито да произвеждат, а трябва да бъдат издържани, и то достойно.

След възхитилата се миналата година жрица по аборт и противозачатъчните средства (Виж в. Абагар бр. 10, 1998), да не се събуди сега някой с предложение да намалим броя на възрастните граждани чрез евтаназия (*благо умъртвяване*).

Яката вяра на индокитайци

Историческата съдба отредила на християните от източната страна на Индокитайския полуостров да се борят повече от други за оцеляването си. Там комунистическите режими в течение на десетилетията се оказали особено жестоки. И все още християните в този регион, въпреки разрухата на болшевишките режими в цивилизованата част на света, срещат сериозни пречки за нормалното си верско развитие.

От трите държави разположени в този район, най-многобройни са католиците във Виетнам със 7 милиона верни, или 8% от общото население. Те показваха силата си във връзка с юбилейните чествания на 200-та годишнина от появяването на Пресветата Дева в светилището й в Да Ванг, където на 13-15 август се събраха стотици хиляди от цялата страна и от чужбина.

Правителството беше издало заповеди да се ограничат поклонническите походи, но те бяха игнорирани. Една делегация от североамерикански епископи, току що приключила посещението си във Виетнам, докладва в Рим за отличните впечатления от срещите, както с верните, така и с властите. Един от архиепископите посетили страната, архиепископът на Нюарк (Newark) Теодор Макарик, останал с впечатление, че католиците се радват на значителна свобода, но че все пак съществуват ограничения, например що се касае за кандидати за свещенство: при един описан случай, сред 200 представили се кандидати, на епископа било позволено да приеме само 20 души, и то с условието да не се допускат нито един следващата година.

Католиците в Лаос и Кампучия, разделени наравно, са толкова, колкото тези в България: 70 хиляди, или 0.6% в Лаос, и 0.2% в Кампучия. Докато във Виетнам, въпреки ограничени-

ята, църквата успя да запази структурите си, да поддържа катехизацията на верните, да подготвя оскъдни кадри, в другите две страни бе разрушена цялата църковна система - особено в Кампучия, където се бе настанил един от най-кръвавите червени режими, погубил една четвърт от общото население на страната. Тук църквата тепърва трябва да издири оцелелите си верни, изчислени на около 20 000 души, пръснати сред общото население от около 10 милиона жители. Правят усилия да влязат в контакт с тях тримата все още съществуващи епископи и 30 духовници-мисионери от 15 различни националности. Осем местни кандидати се подготвят в единствената семинария. Освен това около 40 монахини подпомагат с различни роли в катехизацията и култа. В Лаос, където гонението не бе толкова жестоко, както в Кампучия, нещата се движат по-бавно поради забраната да се дават визити на чуждестранни мисионери. Остават 16 възрастни местни духовници, вече негодни за непосилната задача. Сравнително по-обнадеждаващ е броят на кандидатите-семинаристи - 16 души.

След Тимор - Молуките?

Без да бъде още разчистено положението в Източен Тимор, където кървавата репресия, последвала референдума от 30 септември, остави десетки хиляди християнски жертви, на 800 километра северно бушува втори фронт, където жертвите са пак християни - католици и протестанти. Молуките са архипелаг от малки острови в източната част на Индонезия, в близост с Папуа-Нова Гвинея, където в миналото християнското мисионерство намери благоприятна почва. Сред двумилионното население, християните представляват около 60%, останалите са мусолюмани, повечето дошли само напоследък от близкия остров Целебес, но като граждани на "най-голямата" ислямска държава в света - Индонезия, са наточени със силни чувства за превъзходство. От края на рамана през януари ежедневно падат жертви на насилието сред християните, които вече наброяват няколко стотин, докато около 50 000 са потърсили убежище в други части на Индонезия. По всичко изглежда, че нападенията са насърчени от военните, за да насочат към други цели напрежението, създадено се в страната срещу президента Сухарто и кликата около него, все още на власт, въпреки оставката на президента. Не си дават сметка, че по този начин те заплахват с разпадане крехкото единство на страната, просната върху извънредно голям брой острови и островчета с различни племена и езици.

На гости при софийския клуб "Витоша" на ротарианците (20 август).

(Продължава от 3 стр.)
социализма, а визираще също толкова безкомпромисно болшевизма, решиха, че и като мъртъв той представлява заплаха и още по-страшно вечно порицание. Какво им струваше на едините и на другите да си наемат нравствени убийци? От тези дни е скандалът със списъка на агентите на КГБ сред журналисти и учени на Запад. От тях, както изглежда, службата не търсела забранена информация. По-важно било да се превърнат в глашатая на внушението им политически позиции.

ПОСТСКРИПТУМ

От 19 октомври е съобщението, че кардинал Еуард Касиди, председател на Ватиканската комисия за връзките с еврейството, и Сеймур Райх,

председател на Международния еврейски комитет за междуконфесионални отношения, са постигнали споразумение за съвместна проверка на документите касаещи ролята на Ватикана по време на Втората световна война, включително и тези, все още забранени за ползване, от 1922 до 1945 г. Те ще бъдат анализирани от международен екип от 6 специалисти - трима католици и трима евреи.

Директорът на еврейската Лига срещу клеветата (Anti Defamation League), равин Давид Розен, определил споразумението като „забележително“ и напълно отговарящо на очакванията. Авторът на представената по-горе книга, Джон Корнуел, протестираше, че по този начин се водела кампания срещу него...

Набеденият папа приема на аудиенция група евреи, спасени от нацистки лагери

КОЛИЗИЯ

Сред германските католици от четири години зреє колизия по един фундаментален въпрос - за подхода в борбата срещу абортните практики. В стремежа си да впишат на колебаещите се родители отговорност при вземане на решението за съдбата на нероденото дете, през 1995 г. германското правителство ги задължи да се допитват до специализираните агенции, съществуващи в страната, и само тогава да вземат съдбовното решение. Сред 1500 такива агенции, признати от правителството, има и 250 обвързани с католическата църква. Тези по принцип се противопоставят на запланивания аборт, без обаче да могат да го възпрепятстват след като родителите са се допитали до тях: трябва просто да им издадат декларация, че допитването е станало наистина, след което болничните институции преминават към абортните процедури, ако родителите са решили така. Докато за една част от немските католици това тяхно участие в случая, дори с чисто моралната сила на изясняване на моралните принципи, вмесици в казуса, представлява все пак една спирачка в (не)етичната атмосфера овладяла обществото, други се страхуват, че неефективната намеса просто се използва като формалност за докопване до средствата за постигане на аборт. За тях по-добре е църквата да излезе напълно извън системата, която позволява тази практика, за да остане ненакърнен авторитетът ѝ като принципен защитник на човешкия живот във всичките му етапи - включително и този на неродено дете. Изглежда, че Рим е повече на страната на последните, както стана ясно на съвещанието на германските епископи в гр. Фулда през септември, когато обаче не бе взето окончателно решение. Понастоящем се разработва становище, което да предотврати не само сблъсъка на позициите, но по възможност да събере силните

СИТУАЦИИ

точки на едната и другата позиция за да увеличи тежестта на католиците в германското общество.

Евангелие за мюсюлмани

Присъствието на мюсюлмани в Европа не е ограничено само до Балканските страни. Много повече мюсюлмани има, например, във Франция (4 200 000), Германия (2 500 000: третото по численост вероизповедание след католици и лутерани), Великобритания (1 750 000), отколкото в която да е балканска държава с преобладаващо християнско население.

На синода на католическите епископи в Рим, приключил на 23 октомври, се издигнаха загрижени гласове за перспективите на това съжителство. Особено тревожен бе докладът на проф. Ален Безансон от френската Академия за нравствени и политически науки, един от 37 експерти поканени да дадат своя принос за работата на синода. Той е убеден, че въпреки една привидна близост с християнската религия, ислямът представлява опасност както за богословската чистота на християнската религия, така и за историческата роля на християните. Той не само отрича, а се бори изрично срещу основните догми на християнството (Пресветата Троица, възмъжение на човека от страна на Христа-спасителя), а също подронва цялата доктринална система на християнската църква.

Когато съвременни атеисти или агностици с християнско минало приемат исляма (като известният бивш комунистически лидер Роже Гароди) те създават между себе си и Христа нова, трудно преодолима стена.

Съжителството на християни и мюсюлмани в Европа, обаче, не поражда само конфликти. Поднасянето на благоевстието в техни

среда нерядко събужда интерес, а понякога довежда до покръстване. Това се забелязва все по-често най-вече при сключването на смесени бракове. Когато партньорът християнин съзнава задълженията си и истинските си духовни интереси, той своевременно търси съвет при собствения си пастир. В повечето случаи се намира изход от традиционните трудности за съжителството на хора с различно вероизповедание. Във Франция, например, двойката приема да подпише декларация със следното съдържание: *Ние заедно открихме, че въпреки различията, които изглеждат непреодолими, притежаваме също убеждения, идеи, цели, които ни са общи, и ние съзнаваме, че ще можем да вървим заедно напред, изхождайки от една обща твърда основа.*

Централната служба за вероучението (катехизация) във Франция изготвя специален наръчник за катехистите, които подготвят мюсюлмани за кръщение. Сред 2500 възрастни лица, които по Великден получиха кръщение във Франция, поне 200 бяха с ислямско минало, приети след достатъчно дълъг период изучаване на християнската доктрина.

Тази картина отчасти опровергава тезата на Самюъл Хътингтън за *Сблъсъка на цивилизациите* (Харвард 1993) с неизбежния двубой между християнство и ислям. Бельгийският специалист по межкултурните отношения Ян Керюхофс в интервю за френския вестник *La Croix* м. г. твърдеше, че напливът на мюсюлмани в Западна Европа не е задействан от идеологически, а от чисто икономически съображения, и че новите условия неминуемо вредят на традиционните религиозно-социални убеждения на гастарбайтерите мюсюлмани.

Някои техни реакции, като настояването жените им да спазват реда на външни ислямски традиции, като тази да носят *чадор*, доказват

именно опасението им от постепенното подронване на родните устои.

В дебата по въпроса с исляма се включи наскоро също архиепископът на Белград Франц Перко, коментирайки работата на Синода на европейските епископи, свикан в Рим през месец октомври. Словенец, назначен да ръководи една от численост най-малките поместни църкви в Европа (около 15 000 верни и то повечето чужденци - хървати, словенци, банатчани-българи, върху едно общо население от близо 6 милиона души православни, мюсюлмани и други), той идва на синода с уникален опит в балканската обстановка. Признава, че белградската му служба му е отредила много повече страдания, отколкото годините прекарани в Титовите затвори: всяка година в Белград са като три години състаряване при други условия. Затова вместо 70 години, които му се полагат по рождение, той се обявява за 97-годишен по балкански кахъри.

Отговаряйки на въпроси на присъстващите монс. Перко (знаем се от съвместното ни гостуване на Палпския колеж „Русикум“ в миналото) заяви, че събитията в Югославия показват как интегрирането в Европа трябва да бъде предшествано от едно растящо навлизане в духа на Стария континент - едно убедено усвояване на принципите, залегнали в основата на междучовешките отношения тук.

В едно основно поле обаче архиепископ Перко е убеден, че Европа трябва да признае заслугите на Балканите: нравите усвоени тук от мюсюлманското население. Когато в Европа все по-често се поставя въпросът за надвисналата опасност за конфронтация с мюсюлманския фундаментализъм, на Балканите от векове се е създавало едно ислямско общество, което избягва фундаментализма. Ако има такива прояви в някои случаи, те са внесени от вън и досега не заплахват да останат трайно на по-

(Продължава на 6 стр.)

ДНЕВНИК

(Продължава от 4 стр.)

ите на базиликата до павестата пред нас. Стихията продължи около час. При едно затишие хукнахме покрай църквата до жилището, отстоящо около триста метра - удивихме се, че все още успяваме да надбягваме по-млади хора.

В средата на месеца доста се развълнувахме поради здравословна криза в Боянския дом Абагар, за щастие приключила толкова бързо, колкото скоропостижно беше настъпила. Благодарим на потърпевшия заради мъжествеността му, а на спешно откликналите - заради съчувствието им.

На 21 приехме поканата да присъстваме на хиротонисването на архиепископ Анджело Моттола във Ватиканската базилика. Използвахме случая за да му благодарим за българолюбивите му дела и чувства в миналото. Както става често при такива събития, на обряда и на последвалия прием можахме да разменим спомени и мнения със стари и нови познати. Особено удоволствие ни направи срещата с наша студентка от миналото, доктора по религиозните науки Мария Тереза Ваккаро, сега чиновник в мисионерския отдел на църквата, където напоследък работеше и монс. Моттола, и то в секцията на *Палпските мисионерски дела*, сред които е *Дело за разпространението на вярата*, за което четете в предишния брой на вестника.

Трябва да признаем, че бе именно тази среща, която ни наведе на мисълта да представим изрядната фигура на Полин Жарико (Виж там). Поради наплива на доброжелатели не успяхме да разговаряме колкото желяхме с новохиротонисания архиепископ, затова си дадохме нова среща през следващите дни.

От доста време не бяхме надниквали в двора на стария дом Абагар на морския бряг. Слънчевият ден на 25 септември ни изкупи да посетим няколко часа на свдетеля на многобройни абгарски подвизи през последните две десетилетия. От далеч ни приветстваха четири-те цъфнали столетника, издигнали осемметрова снага над жилищния комплекс. Домът е все още в прилично състояние - с домакинята г-жа Армани, която се грижи за него, и сиамеца Ми-ну, който не позволява на злосторници да навлизат в един кръг от сто метра от всички страни около него. Обаче парктът е в окаяно състояние. Нямаше го пазачът Фиорино да ни поздравя със скиметжите си още преди да отворим външната врата. Като първо трябваше да спретнем ръкави и да се заемем с косене на високата трева - с удвоени усилия, понеже мократа трева задвяше косачката всеки пет минути.

Следващият ден, късно вечерта, ни звъни съпругата на най-ревностния читател на в. Абагар в Рим. Починал на 63 годишна възраст същия ден в римска болница. Той е на снимката в септемврийския брой на в. Абагар, дето говорим за досието: леко дегизиран с черни очила... Погребане го на 28-ми с обред в централната римска църква Свети Апостол Яков Старши.

СИТУАЦИИ

(Продължава от 5 стр.)

луострова - въпреки разноразно, който се забелязва в много райони. Конфликтите, когато противопоставят християни, и предимно източно-православни християни, и мюсюлмани, не се коренят във верски страсти, а са плод на противоположни национални амбиции. Включването на Балканите в Европейската система, която се изгражда днес, без съмнение ще помогне на европейското общество да се освободи от един от наистина кошмарните сценарии, които го безпокоят.

Изказването на монс. Перко по въпроса за отношенията между християни и мюсюлмани на Балканите е в противовес на казаното в синодалната зала от архиепископа на гр. Измир, монс. Джузепе Бернардини (7 енории, 1250 души верни в епархията). Според него сътрудничеството с исляма е безнадеждно, и желанието ни да го поощряваме се дължало от мюсюлманите като процес на вероотстъпничество от наша страна.

По въпроса за отношенията между християни и мюсюлмани се произнесъл също епископът на Шкодра, Монс. Ангели Масафра. Той гледа благонадеждно на положението. Кризата в Косово, според него, позволила на духовно по-надарените сред едните и другите да погледнат по различен начин към нещата. Той използва присъствието си в Рим покрай синода на европейските епископи, за да даде обстойно интервю на мисионерската агенция Fides, в което между другото предлага среща на балкански представители на вероизповеданията в град Асизи с цел съживяването сред тях на „духа на Аси-

зи“, както бе наречено новото отношение между световните религии сред срещата им в този град през 1986 г. (когато присъстваха също представители на БПЦ). Монс. Масафра спомена за успеха на деятели от неговата епархия в Косово, където бяха сред първите отзовали се на нуждите на населението, преди още да навлязат силите на НАТО. В Джакова, въпреки голямото напрежение, 20 доброволци от епархията се настаниха сред застрашената от репресии ромска група и вече три месеца работят там със забележителен успех. Това се дължи отчасти на добрия рекорд на католиците в Косово: въпреки че представляват едва около 2% от общото население на областта, те не се огънаха пред сръбското насилие. Цялото духовенство остана по постоевете си, поемайки понякога грижата и за оставените на произвола на събитията другояверци, особено мюсюлмани. Показателен е фактът, че при някои случаи мюсюлмани са търсели католически духовник за погребение на свои близки.

Автокефалия за черногорската църква?

От 1997 г. в Черна гора съжителстват, без да общуват, две източно-православни църковни структури - паралелните епархии на митрополит Амфилохий Радович, представител на Сръбската православна църква, и на епископ Михаил Дедечич, глава на Черногорската православна църква. Другари от детство, следвали в същите школи, включително и години специализация в Рим, те днес са на различните фронтове на църковно-националните страсти.

Първият се позовава на църковните канони, които определят условията за автокефалност и реда за постигането ѝ, вторият се ръководи от историческата памет и безпокойствието за бъдещата съдба на черногорската нация. Черна гора се е раждала на църковна автокефалия до 1921 г., когато с указ на крал Александър I бе включена в ресора на новосъздадената сръбска патриаршия в Белград.

Впрочем тази година черногорските християни честват 250 години от раждането на своя митрополит и национален герой от преди два века, св. Петър (Негош), оглавил както черногорската църква, така и княжеството с титлата „господар“ (княз). Приписват му се заслуги при съпротивата срещу френските нашественици в Далмация по време на Наполеона. Починал през 1830 г. и е погребан в манастира Мораца край Цетинье, където е също седалището на епископ Михаил. В минеите се възпоменава на 18 октомври.

Геноцид с обратен знак

Както много хора се страхуваха, в Косово насилието срещу сърбите (и циганите считани за техни съюзници) заместиха тези срещу албанците, практикувани от белградските национал-комунисти. По-голямата част от сърбите вече са напуснали региона, а внушителните исторически паметници на сръбската нация в Косово са подложени на грабеж и палеж.

Църковните власти, месеци след прекратяването на военните действия, се оплакват от разрушения на църкви (50 до месец октомври) - някои от голямо историческо значение и със значителна художествена стойност. Особено тежки са щетите нанесени на мана-

тира в Сува река и на църквите „Възнесение Господне“ при Призрен и „Свети Илия“ при Дяковица.

Малцинствата

Етническото и културно разнообразие се налага все повече в Европа като нормално положение в обществото. Имиграционните вълни от Близкия Изток, Северна Африка и Балканите внасят нови штрихи в едно общество вече достатъчно изпъстрено от предимни обратности в Стария континент. Въпреки напрежения наследени от миналото, постепенно се разкриват обществени и законодателни форми на добросъседско съжителство и взаимно обогатяване. Показателно е положението в Италия, където видимо назряват условията за хармонизиране на изискванията за национално единство, от една страна, и за европейско съзнание, от друга. Тук вече се признават 11 етнически малцинствени групи с исторически корени на територията на страната - с изрично узаконени административни, културни и понякога църковно-религиозни права: провансали и окцитани (250 000), каталунци, ладинци, тиролци (300 000), фриуланци (800 000), словенци (80 000), хървати, гърци (20 000), албанци (100 000, без новодошлите през последните години още толкова), сардинци (1 650 000). При силно централизираната италианска държавна система, най-често църквата е онази, която първа предоставя пространство и рамки за етническото обособление на различните групи. В повечето случаи, още преди да проявят други своеобразни характеристики, те получават възможност да изразяват особеностите си чрез култа с молитви и четива на собствените си езици и според собствените си

нарави и традиции. Малко хора знаят, например, че тук се е запазило едно здраво ядро албански християни със собствена църковна организация - две епархии и един ставропигиален манастир край Рим. Те се настанили на Апенинския полуостров след османското нашествие в Албания през XV век. В споменатия манастир известно време живял родолюбецът епископ Лазар Младенов от Банско, а там близо в градското гробище почина войводата Ванче Михайлов.

Дълголетието на богомолците

Предполага го едно проучване на проф. Харолд Кьониг от университета Дюк в Северна Каролина (САЩ), появило се в университетското списание *Journal of Gerontology*. След като проследил съдбата на 4000 възрастни граждани в течение на шест години, установил, че посещаващите църквата поне веднъж през седмицата имат шанс да надживеят връстниците с други навици: надминават ги с 28% по-висока продължителност на живота. По негово мнение това се обяснявало с по-голямата възможност богомолците да установят покрай църквата ползотворни връзки, които ще се окажат от значение при случаи на физическа или душевна нужда - тези познати първи ще забележат признаци на здравословни кризи и ще потърсят или ще посъветват специалисти. Освен това църковните ритуали са успокоителни за психиката на богомолца, освобождават го от стресови състояния, от моменти на отчаяние и депресия. Както е известно вярващите преживяват по-лесно моменти на траур и нещастия, които за него не са никогато крайното положение в съдбата на човека.

Монс. ХЕЛДЕР КЪМАРА
Той принадлежеше
на цялото човечество

През нощта на 27-28 септември във Форталеза (Бразилия) се пресели във вечността бившият архиепископ на най-бедния край на голямата южно-американска страна - монс. Хелдер Къмара, личност сред най-изтъкнатите в католическата църква през този век. Още приживе той стана герой на 52 биографии на различни езици. На 7 февруари т.г. монс. Къмара чества 90-ия си рожден ден. Роден в многодетно семейство (12 братя) на средни провинциални интелектуалци, на 22 годишна възраст е ръкоположен свещеник и незабавно се втурва в широкообхватна пасторска и социална дейност. През 1931 основава бразилската *Легия на трудещите се*, а през 1933 - *Синдиката на жените-работнички*. През 1935 е министър на образованието в щата Сеара. Следват: *Латино-американският мисионерски съвет* (1952, по-късно *Латино-американска епископска кон-*

ЛИЧНОСТИ

ференция) и *Бразилската епископска конференция*, която ръководи като неин пръв генерален секретар. Викарен епископ в Рио де Жанейро от 1952, през 1955 е назначен за архиепископ на Олинда и Ресифе в икономически и социално най-изостанал бразилски регион, известен просто като „Северо-изтокът“. Като такъв той се появи в Рим по време на Втория ватикански събор, където зае крайни позиции на страната на бедните и работещите, със становища широко отразени в съборните документи. Беше сред най-внимателно изслушваните оратори по време на дебатите и гласуванията. До края на живота си се считаше за привърженик на доктринното течение в църковната наука, известно като *Богословие на човешкото освобождение*, което се старее да обоснове богословски стремежа на човечеството към социална, политическа и цивилизационна правда. Той беше сърцето и двигателят на конференцията в Меделин (Колумбия) през 1968 г., когато латино-американските епископи застанаха официално на страната на бедните, в отговор на папската енциклика за *Напредъка на народите* (Populorum progressio 1967). Беше ясно, че той не се нравеше на генералите, дошли на власт в Бразилия след преврата през 1964 г. В течение на двадесет години (до 1985) той се считаше за черната овца на режима заради становищата му по въпроса за правата на човека и социалната справедливост. Въпреки че през последните години от живота получи 30 доктората honoris causa от най-престижните световни институции, като Сорбоната и Харвард, както и четиридесетина други международни признания, в родината си той бе пренебрегван от властите; те успяха да саботират кандидатството му за Нобелова награда за мир през 1970 г. На медиите бе забранено даже да го споменават. Тогава той се втурна в международна дейност - биографията му бележи 800 международни пътувания през периода 1964-1985. През същото време той поверява посланието си за църковно обновление в родината на известните базисни общности, където духовници и верни кроят с общи усилия нравственото издигане на обществото. Въпреки трудностите от много страни, те все още наброяват 130 000 кръжока, пръснати в целия регион. Неговата визия за мисията на църквата през

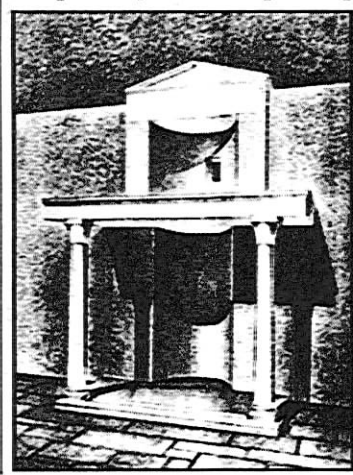
следващото хилядолетие беше толкова мащабна, че още през 1959 г. той отправи апел до папа Йоан XXIII да подготви мисионери за евангелизирането на галактиката, когато стане възможно...

Проф. МАРГАРИТА
ГУАРДУЧЧИ
Археоложка при св. Петра

След като го бе търсила цял живот, Маргарита Гуардуччи (Margherita Guarducci) на 2 септември, вече 97 годишна, се яви при ключаря на Небесното царство - първоапостола Петър. Той сигурно ще е открял безпрекословно райската порта пред столетната си почитателка. Археоложката стана световно известна, след като през 50-те години първа успя да локализира мястото на погребението на апостол Петър във Ватиканската базилика. Улики за пребиваването на първоапостола във Вечния град, както и за смъртта му тук, съществуваша от най-древни времена, с някои изрични документи още през II век. Нямаше обаче вещестено доказателство за това. Разновидни традиции сочеха гроба с останките му, коя в храма Свети Петър, коя в църква на Яникулския хълм, коя в Латеранската базилика, коя в катакомбите Свети Севастиан. През 1939 г. новобранният папа Пий XII взе решението да се търси първо в низините на базиликата Све-

ти Петър, воден от съображението, че няма друг повод да се изгради такъв паметник в чест на първоапостола точно на това място, освен ако той не е бил погребан тук. Накрая излезе прав. Оправда го именно проф. Гуардуччи, на която бе поверена работата по разкопките. В течение на 20 години (с прекъсвания) между 1939 и 1958 г. тя постигна резултати, които обогатяват с нови доказателства свещения характер на Рим. Там, точно под престола на Ватиканската базилика, на десетина метра под сегашното ниво на пода, бе открито древно гробище, с паметник явно отправящ към паметта на апостола - известната днес червена стена с десетките графити ползващи името Петър в различни символически комбинации, до красноречивото латр *enl* (тук е петър). Опръна на червената стена стоеше колона, вероятно останка от първоначалния мавзолей, издигнат на мястото от християните, за който пише презвитер Гай (в края на II век). Намерени бяха и мощи, които папа Пий прибрал лично в собствената си капела, но поради липса на пълна верска и научна сигурност за същината им, находката не получи необходимата гласност.

Археоложката посвети десетилетието, отредени ѝ още от Божието провидение, за да опише все по-обстойно паметното откритие в безброй публикации - не по-малко от 400 заглавия, както и в нестихващи лекции от катедрата ѝ по древно-гръцка епиграфика в Римския университет. Тя се счита за световно водеща в този сектор - след като специализира в края на 20-те години в Атина, посвети дълги години на издирването и разтълкуването на древно-гръцките над-

Мавзолеят на първоапостола, за който пише свещ. Гай в края на втори век, открит от проф. Гуардуччи в крипта на Ватиканската базилика (реконструкция).

писи в Крит, представени в специално издание на целия корпус критски надписи. Освен тази "балканска" връзка чрез о. Крит, археоложката беше отлично настроена към България с посредничеството на близката си сътрудничка проф. Енрика Фоллиери, домакинята на проф. Иван Дуйчев, когато гостуваше на Вечния град.

Погребана я в гробището на крайримското градче Гроттаферрата, където почитат също останките на Ванче Михайлов. Прочетете една молитва и за Маргарита Гуардуччи, когато се прекланяте пред гроба на войводата.

МОНС. ДЖУЛИО БЕЛВЕДЕРИ

Изряден екскурзовод

На 28 септември се навършиха 40 години от смъртта на един неособаен екскурзовод в най-съкровения част на Вечния град - нините на катакомбите, където те че същинската верска мъзга на престолния град на папите. Името му носи няколко отправки към България.

Монс. Джулио Белведери (1882-1959) представлява личност, оставила белези в много сектори от живота на църквата. Питомник на Римската духовна семинария, въпреки че беше от Болоня, той навлезе в църковния живот със съученици постигнали по-късно висши духовни постове: една снимка от края на миналия век заедно с още девет колеги-семинаристи го увековечава заедно с шест бъдещи кардинали и един папа (Пий XII, а през друга година бил също съученик на Анджело Ронкалли, бъдещият папа Йоан XXIII). Той самият не се издигна високо в църковната йерархия, понеже в крайна сметка избра да слиза надолу, към корените на църквата - катакомбите. Пречеше му също известна буйност в характера, която понякога го вкарваше в конфликти с външни и вътрешни фактори. А времето беше такова, че трудно можеше човек да остане извън спора, който тогава бушуваше в църквата по нуждата и границите на църковното обновление, известен в историята на католическата църква от началото на века като криза на модернизма. Сред набедените "модернисти" той имаше няколко бивши съученици, на които остана верен, въпреки отпадането им от църковните редици.

Потърси път на изява в археологията - нова и почти непозната тогава в духовните среди наука. Като студент беше слушал лекциите на най-известния от времето римски археолог Орацио Марукки. Задълбочи познанията си самостоятелно - Рим беше в същност най-висша школа в сектора на археологията. Достатъчно беше да гледаш наоколо и да пробваш надолу. Гениалното в него беше, че съзря голямото пасторално значение на това направление в църковната наука: археологията като ареал и средство за укрепване на вярата и за обновление на нравите. Затова се насочи именно към онези паметници, които по негова преценка говореха най-силно за вярата - катакомбите. Към тях насочи усилията си - не просто за проучването им, а за оползотворяването им като духовно училище за посетителите. С течение на времето името му се отъждестви с подземната мрежа от древнохристиянски тунели, които представляват като един алтернативен план на Вечния град, тясно свързан с християнското начало на града - места с гробници, храмове, пътища и пътеки, скривалища и хранилища, изпъстрени с надписи, послания, символи, фрески, графити, урни, статуи, барелефи. Погрижи се към всяка една от римските катакомби да бъдат построени

структури за учени и посетители-поклонници. Една от катакомбите, тази на Priscilla в северната част на града, се превърна в генерална квартира на неговия щаб, където човек можеше да го намери през всяко време. Настани там екип от монахини-бенедиктинки, които трябваше да се грижат по-специално за поддържането на литургичната и култова част на свещеното място. Да присъстваш на богослужение в подземния храм тук представляваше преживелица, която никога нямаше да забравиш през живота си.

Убеден, че катакомбите, както и всяка друга археологическа находка, оставени на себе си, даже и като култово място, лесно се превръщат в рутинно, ако не се подхранва с нови завоевания, Белведери предприе създаването на висша археологическа школа на църквата, днешният Папски археологически институт, настанен в същия комплекс, където се намира и по-известният на българите Източен папски институт. Доколкото ни е известно там е следвал досега само един студент българин, покойният отец проф. Йосиф Гагов (1915-1967: преподаваше тази дисциплина в Серафимкум, когато ние самите следвахме там). От българския интерес е също връзката на Белведери с папа Йоан XXIII, бившият Анджело Ронкалли, служил като папски представител в България (1925-1934). Съществува едно писмо, изпратено от Ронкалли на приятеля си в Италия, писано в София на 13 декември 1927 г., за да го поздрави с папското назначение да предаде кардиналските емблеми на новия примас на Испания: *Господ те е надарил с настроението да си винаги весел и да носиш със себе си винаги една нотка на радост. Това не е матък дар. Той ти помага да привличаш хората и да ги правиш да обичат добродетелта, църквата и Светия отец* - изтъква в посланието си бъдещият папа. Той не забрави приятеля си и когато бе избран на папския престол 30 години по-късно на 28 октомври 1958 г. Щом разбрал, че монс. Белведери бил тежко болен в римска клиника, пожелал да го посети лично на страдалческия му одър на 9 септември 1959 г., три седмици преди смъртта му. Така отбелязва папата следващия ден тази среща в личния си Дневник: *Като излязох от Свети Петър продължих по улица Салария за да посетя многообичания монс. Джулио Белведери, тежко болен. Беше много трогателно за всички. Насърчих го като брат брат.*

БРУС РИТТЕР

Възход и падение

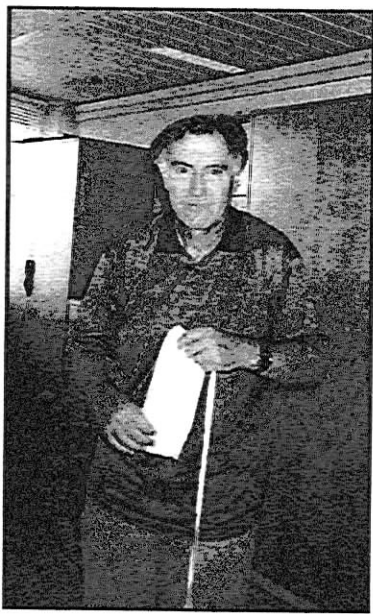
На 7 октомври в Ню Йорк на 72 годишна възраст почина, почти неznаen, наш абагарски студент отпреди близо 40 години, който през 70-те и 80-те години беше достиг-

Отговорният редактор на в. Абагар, архим. Беловежков, със сълагерника си отпреди половин век (и днес американски бизнесмен) Иван Карагъзов, на „заговор“ (19 август). Карагъзов донесе мемоари, които, с наше посредничество, бяха веднага приети за ползване от престижен столичен седмичник.

нал до национална слава в САЩ. Брус Риттер, постъпил в семинария след като беше служил във флота, започна да посещава нашите курсове в Рим през 1956-1957 г. Пожела даже да разработи дисертация под наше ръководство по някои теми, разгледани на Флорентинския събор (1437-1439, когато там участвал и българинът патриарх Йосиф Втори Цариградски). Завърнал се в САЩ в края на 60-те години, Брус отпочна мащабна акция за спасяването на уличниците в Ню Йорк. Отвори дом "Under 21" в най-оживения район около гарата на бусовите и 42 улица, където младежи до 21 годишна възраст можеха през всяко време да намерят убежище и подслон. Делото се разрастна във веригата домове за юноши и младежи Covenant House (Дом на Завета), с многохиляден бюджет (в долари), в Ню Йорк и други градове на САЩ, преливайки също в някои съседни страни. При встъпването си в длъжност през януари 1981 г. президентът Роналд Рейгън в словото си пред нацията, между другото, благодарил на Бога, че на света все още се намират хора като Брус Риттер. Гостувахме на институцията му в Ню Йорк няколко пъти - последният беше на 19-20 февруари 1984 г., когато беше достигнала върха на общественото одобрение. Домакините ни показа различните отдели за самотни млади майки, училище за млади престъпници, работилници за усвояване на занаяти, амбулатории за спасяване на нервни потребители на наркотици. Представи ни на пълното събрание на своите помощници мъже и жени - бяха няколкостотин. Спомна пред тях за студентските си години при нас и за дисертацията.

Дали той се възгоря, или други му завидяха, малко след това настъпи обрат в съдбата му. Лавина от провокации и обвинения, някои явно насърчени от подземния свят на мафията, негодуващ, че намаляваше пазарът на редица нейни "стоки", провалиха инициативи, намалиха дарения, разклатиха здравето му. Опити се да се защити. Но едва прекратил едно дело, започваше друго. Накрая реши да се оттегли от всичко. Изолира се. Не искаше да поддържа контакти, освен с двама-трима от бившите си съратници (единият също наш студент). Научили за старото ни въздействие в мисленето му, хора от американските медии ни потърсиха в Рим с въпроси за студентските години на Брус. Отчасти отговаряхме, отчасти обяснявахме, а и го защитавахме. През 1995 излезе обемиста биография *Нарушеният Завет*, доста отрицателна по негов адрес - цитират се като доказателство и сума ти думи на българския му приятел - интелектуалец, явно извън контекст. Взехме си бележки за да ги коментираме един ден със субекта. Обаче не остана време: дядо Господ си го прибра на 7 октомври с всичката горчивина в сърцето му.

Наш студент отпреди близо 40 години става наш колега. Озвалдо Тини, съгражданин и може би родственик на св. Франциск Асизки, още рецитира на изуст някои тогава запаметени наши лекции. След три десетилетия мисионерстване в Замбия като лектор в духовната семинария на Лусака и проповедник сред туземците в горите, три години преподаване в богословския институт на францисканците в Роман (Румъния), три тежки заболявания и две сериозни операции, е готов да започне нов сезон като доцент в Серафимкум. Освен собствения си италиански език, владее също английски и румънски, древните латински, гръцки и еврейски и африканските суахили и три замбийски говора, ползвани от племена банту в Замбия и Конго.

Приятелите ликуват по хиротонисването на новия ватикански представител в Иран - праабагарецът монс. Анджело Моттола (в дясно: забележете прабългарските черти на лицето му; в ляво е ново-абагарецът Паоло Гини) (21 септември).

Изненадата да срещнеш българин във Вечния град - и то какъв: Щуреца със съпругата му Весела (1 септември).

СВЕТИИ

Ефрем Патриарх Сръбски
(1311-1399)

Беше време, когато да си българин беше престижно - търсеха го за да оглавяват престолите на всички православни църкви. В края на XIV век, когато българската държава се разпадна, и в началото на следващия, когато вече я нямаше, български архиепископи попълват тронове на големите църкви във Византия, в Рус, в Сърбия, освен българските седалища в Охрид и Търново. Другари на свети патриарх Евтимий светителстват в Охрид (Николай, после Матей), в Киев (Киприян, после Григорий Самблук), в Константинопол (Йосиф II). А в Печ, седалището на сръбската патриаршия, през 1375 г. се настанива Ефрем. Той бил родом от Трънско (или Търновско?), син на местен свещеник. Докато родителите му се уговаряли как да го задомят, предупреден от сън, бъдещият патриарх побягнал в Света Гора. Постригали го в Хилендарския манастир, където усвоил практиката на *непрестанната молитва*, проповядвана от исихастите. Тъй като османски набези все по-често смущавали молитвения живот на свещената планина, той първо намерил убежище на остров Имброс в Егей, а после се преместил чак в Дечани на сръбска земя, където се отдал на отшелничество.

Исихастите, от които бил нашият, колкото да били аскети и мистици, не отбягвали отговорности, когато се налагало. През оня период те всъщност са двигателите на велико обновление в православните църкви, когато политическите структури на православните нации се пропукват и една след друга попадат под чуждо владичество. Ефрем играе важна роля в каноническото устройство на сръбската патриаршия. Въпреки че фактически съществува от 1346 г., когато своевошно бе създадена от цар Стефан Душан, тя не е призната от Вселенската патриаршия, и сръбската църква, подобно на българската екзархия между 1870-1945, живее в разкол с майката църква. Положението е поправено само през 1375 г., когато Душан е вече покойник (1355), а княз (после Великомъченик) Лазар Хреблянович се старае да премахне всички пречки за обединена акция на балканските народи срещу нашествениците от Анадола. Помирителна делегация, проведена от него в Цариград, успява да постигне споразумение с Великата църква (в делегацията бил и българинът, по-късен светец, Никодим Тасмански), и през 1375 г. Ефрем е избран напълно канонически на патриаршеския трон. Останал на поста около пет години, но понеже все още жадувал за отшелничество, поискал да го освободят, като сам посочил приемника си - патриарх Спиридон (1380-1389). Когато обаче настъпило отново смутни времена след Косовската битка (1389), пак го потърсили за да оглави сръбската църква. Този път останал на върха на църквата си до края на живота. Починал на 15 юни, когато се възпоменава в църковния календар, неопределено дали през 1399 или 1400 г. Погребан първия легитимен патриарх на сръбите, българина Ефрем, в патриаршеската му катедрала в Печ (Косово), където все още почитат светите му мощи.

РЕДОВЕ ИЗ НАШАТА КОРЕСПОНДЕНЦИЯ

Монс. Дюпре ми предостави Абагар, който чета винаги с голям интерес. Току що свърших да чета октомврийския брой, който между другото съдържа информация за българското отношение към косовската криза. Това обстоятелство породило в мене идеята да ти изпратя, за разнообразна информация, бюлетина „Беса“ (Вяра) на албанците в Рим. Надявам се да си добре със здравето, все така изпълнен с ентузиазъм и енергичен...

(Монс.) Елефтерий Фортино - Зам. Генерален секретар
на Съвета за единение Ватикан, 9 октомври 1999

АБАГАР: Още едно доказателство, че четирите бройки от бюлетин Абагар на италиански език, редовно слагани на бюрата на четиримата най-важители ватикански сановници, продължават след това пътешествие си до още по-голям кръг отговорни фактори в генералната квартира на католическата църква.

ABAGAR

Bulgarian Catholic Journal

Year VIII, number 11 (94) November 1999

COVER: Pope Pius XII and the Holocaust. The Debate.

ANNIVERSARIES: John Paul II - 21 Years Pontiff. Fifty Years Bulgarian Desk at Vatican Radio (1949-1999).

EVENTS: Synode of European Bishops in Rome. Tensions in the German Church. KGB Lists Italian Agents. Kosovo. The Molucas. The World at Six Billion.

EARLY CHURCH HISTORY: Paul and Seneka.

PROFILES: Helder Camara. Giulio Belvederi. Bruce Ritter. Margherita Guarducci.

A SAINT: Efrem of Pec', a Bulgarian Prelate in Serbia (1311-1399 or 1400).

OUR RUBRICS: Church News. Letters to the Editor. Our Diary for September 1999.

ВЕСТИ

Предимство

Сред предимствата на папската служба в църквата не е вписано дълголетие. То обаче се налага в понтификата на настоящия папа. На 16 октомври се навършиха 21 години от възкачването му на Свети Петровия престол. В летописите на папите такъв интервал от време се явява само десет пъти в поредицата от 264 приемници на първоапостола до сега. Най-дълготраен бил сам апостол Петър - 37 години. Следват, хиляда години по-късно, Александър III (1159-1181, съпътстван от четирима нелегитимни папи), Урбан VIII (1623-1644), Климент XI (1700-1721), Пий VI (1775-1799), Пий VII (1800-1823), Пий IX (1846-1878), Льв XIII (1878-1903). Пий XII, героят в главния материал на този брой, заемаше десето място в летоброението на папите до месец май тази година (март 1939 - октомври 1958), когато го настъгна настоящият папа, и вече го надпреварва с пет месеца, броещи до 16 октомври 1999 г. В течение на годината папата славянин разви особено интензивна дейност на многото фронтове от църковния живот: пътешествия в Мексико, САЩ, Румъния, Полша, Словения - като предстоят също до края на годината посещения в Индия и Грузия, а може би и в Ирак; една мащабна енциклика „Вяра и разум“, една историческа була за Тайната на боговъплощението, с която се насрочва юбилейната 2000 г., и един континентален европейски синод, който в този момент (до 23 октомври) все още тече и обещава да промени духовния облик на Стария континент. Поздравленията получени във Ватикана по случай редкия папски рекорд изпълват страниците на специален брой на ватиканския официоз L'Osservatore Romano, с дата 17 октомври.

Папата в Средния изток

Светият отец закръглява деветдесетата от своите международни пътувания, от когато бе избран на папския престол преди 21 години (16 октомври 1978), с посещения в Средния изток: след Индия и Грузия в началото на ноември, декември се открива с визита в Ирак. Въпреки че до този момент няма още официално определена дата, патриархът на католиците-халдейци Рафаил Втори Бидауд потвърди още през август, че посещението в древна Месопотамия - днешен Ирак ще настъпи на 2 декември, когато Светият отец ще се приземи на летището в Багдад, за да продължи незабавно с вертолет до Ур Халдейски, родното място на праотеца Авраама. Не са предвидени други точки от програмата на папата в Ирак. Има сведения, че североамерикански дипломати сноват между Вашингтон и Ватикана за да предотвратят това пътуване, което по тяхно мнение би затвърдило позицията на Саддам Хусейн на световната сцена. Послание с подобно съдържание се получи във Ватикана също от страна на иракската опозиция в изгнание. От Ватикана напомнят за други подобни посещения в страни с диктаторски режими и как от това са последвали добри резултати за религията и демокрацията.

Агенти на КГБ във Ватикана?

Дебатът, развихрил се в Италия през октомври, за наличието на агенти на КГБ на италианската политическа сцена по време на студената война, постави също въпроса за присъствието на такива агенти във ватиканската система. Списъкът „Митрохин“, обект на всеобщ вестникарски и политически анализ, прави разкрития за нелепо инфилтриране на ватикански институции. Конкретно стана известно само едно име - това на свещ. Надзарено Фабретти (Nazareno Fabretti), сега покойник - човек

без никакви оперативни контакти с Ватикана, впрочем известен със своята добросъщност, и даже наивност, по „основната“ добрина на човека. Възможно е да са му внушавали, че и болшевиките не са лоши хора, а това да се е отразявало в многото статии, които пишеше в църковни издания, предимно тези на движението „Огнище“ (Focolari), тогава действащи нелегално в някои източно-европейски страни, включително и в България. Идентифициран бе също като платен агент на КГБ Франко Леонори, редактор на бюлетина на католиците-прогресисти, Adista, и активист на известната организация на католическите пацифисти Berliner Konferenz, в която членуваха и някои българи, като покойният днес свещ. Купен Михайлов (Виж в Абагар бр. 4, 1999). През юни 1987 г. те бяха на сбирката им в гр. Савона, гости именно на Леонори. Лоялността на Михайлов е безспорна: както обясняваше още тогава, връзката с пацифистите му позволявала ползотворни контакти на Запад за доброто на БКЦ. Неговата роля бе специално оценена от бившия папски нунций в България, Марио Рици, който го привлече като свой най-ценен сътрудник. Не малко решения бяха взети по негово внушение. В края на мандата си Рици се погрижи същият да получи ватиканско признание - почетната титла „монсеньор“ (27 февруари 1996).

Друг е въпросът, че службите на източните страни през всичкото време са се старали да направят пробив сред католиците, както и сред православните и другите верски общности, останали в плен в страните под тежен контрол. Изглежда, че старанието силно се увеличило по време на КГБ-шефа Юрий Андропов, уверен, че Ватиканът е важен възел в световното стълкновение на цивилизацията. В малка част го виждаме при анализа на собственото ни досие (Виж Абагар бр. 9, 1999). Сред идентифицираните обаче духовници намираме изключително такива с маргинални позиции в църковната система и в същност не в състояние да донесат нещо съществено в информацията. С изказванията си те повече обхващат кукловодите си с неточни, фантастични и просто дерайлиращи сведения.

Успенци в юбилейно настроение

Обществото на отците успенци, действащи сред българите от 1862 г. (и то по изрична покана на папа Пий IX (1846-1878), от май са в юбилейно настроение. Честват 150 години от основаването на конгрегацията им. Решението бе взето на генералната им асамблея, която тогава се провеждаше в Рим, когато също бе избран нов генерален настоятел, североамериканецът Ричард Ламурьо. В писмото си по този случай папа Йоан Павел Втори ги насърчава да постоянстват в първоначалната насоченост на братството, включително специалната грижа за духовните нужди на Централна и Източна Европа. Августинците от Успение Богородично, наречени по-опростено Успенци, бяха създадени в Ним (Франция) от Емануил Д' Алзон (1810-1880). Духовните му чедра, днес около 1000 души, са разпространени в 25 различни страни, като Франция остава най-гостоприемната за тях с една трета от всички братя, настанени на различни служби на нейната територия. Успенците са отлично представени в сектора на католическата преса, начело с авторитетния ежедневник La Croix. В България действуват предимно в Пловдив в сянката на предишния им Френски колеж, сега в чужди ръце. За съжаление българският персонал е силно намален след цъфтежа им през 30-те и 40-те години - днес само трима души, включително доайена им архиепископ Методи Стратиев, апостолически екзарх в оставка от 1995 г.

Не секва потокът от гости в дом Абагар: акад. Росен Милев, проф. Емилия Стайчева, младоженците Любослава Николова от Балканмедиа и съпругът ѝ Красимир в най-съкровения кът на институцията (15 август).

Бившият съветник в италианското посолство в София (1976-1980) д-р Франческо Ерколано не забравя българската си връзка. От месец май той е в състава на Италианското посолство към Ватикана. Само пита, с какво може да ни бъде полезен (2 октомври, предпразник на именния му ден).

Основател:

Архим. проф. Г. ЕЛДЪРОВ

Отг. редактор:

Архим. Г. БЕЛОВЕЖДОВ

Печатница „ЕМНАСТ“, тел.: 45 50 37

ISSN 0861 - 8662

адрес 1606, София ПК 248

в „Абагар 1“

тел.: 55 91 07